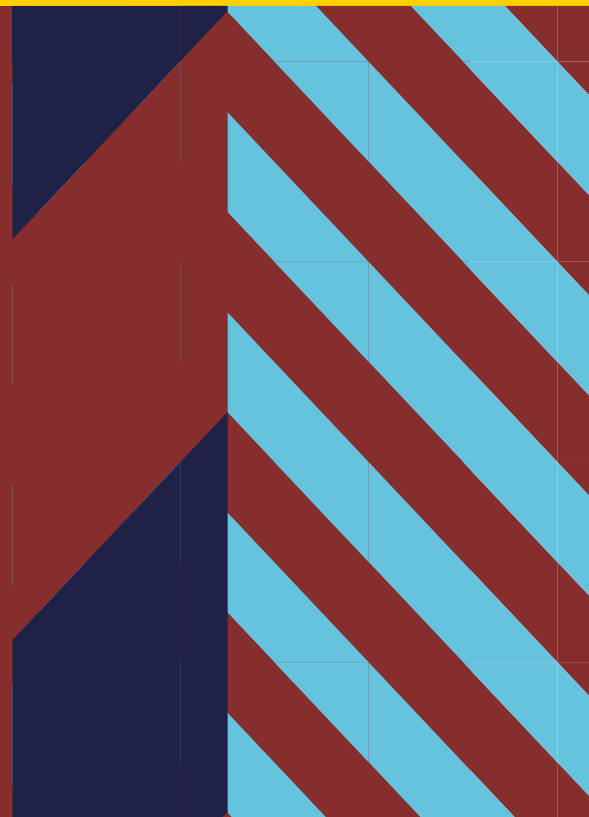

Ny viten – ny praksis

Implementering av resultater fra forskningsprosjektet DEMOCIT i grunnskolelærerutdanning og praksis

**Anders G. Kjøstvedt, Eva Kosberg, Grete Vandvik,
Ingrid Aspelund, Kristin Flacké og Inga Riseth**

Skriftserie 2024 nr 2

Ny viten – ny praksis

**Implementering av resultater fra
forskningsprosjektet DEMOCIT i
grunnskolelærerutdanning og praksis**

**Anders G. Kjøstvedt, Eva Kosberg, Grete Vandvik, Ingrid Aspelund,
Kristin Flacké og Inga Riseth**

CC-BY-SA versjon 4.0

OsloMet Skriftserie 2024 nr 2

ISSN 2535-6992 (online)

ISBN 978-82-8364-569-9 (online)

OsloMet – storbyuniversitetet

Universitetsbiblioteket

Skriftserien

St. Olavs plass 4,

0130 Oslo,

Telefon (47) 64 84 90 00

Postadresse:

Postboks 4, St. Olavs plass

0130 Oslo

Trykket hos Byråservice

Trykket på Scandia 2000 white, 80 gram på materiesider/200 gram på coveret

Rapporten er kvalitetssikret av Mira Aaboen Sletten, forskningsleder for ungdomsforskning ved Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet

Rapporten er godkjent av Instituttleder Vibeke Bjarnø, Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning, OsloMet

Forord

Denne rapporten inngår i forskningsprosjektet DEMOCIT (Demokrati, læring og mobilisering for unge medborgere), som er et samarbeid mellom forskere ved Seksjon for samfunnsfag, Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning ved Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier og Seksjon for ungdomsforskning ved Velferdsforskningsinstituttet NOVA, begge ved OsloMet – storbyuniversitetet. DEMOCIT gjennomføres med bevilgning fra Norges forskningsråd og ledes av Lihong Huang, forsker I ved NOVA.

DEMOCIT har som overordnet mål at undervisningen i demokrati og medborgerskap i den norske grunnopplæringen skal styrke elevenes demokratiske deltakelse og tro på at slik deltakelse nytter, uavhengig av ulikhet i elevenes bakgrunn. Resultatene fra DEMOCIT skal brukes som et grunnlag for å videreutvikle samfunnsfaglærerutdanningen ved OsloMet, men vil også ha relevans for andre lærerutdanningsinstitusjoner i Norge og i Norden. I denne rapporten gir vi innblikk i hvordan prosjektets forskningsfunn har ført til endringer i grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet, primært i samfunnsfag, men også tverrfaglig, samt hvordan DEMOCIT sine partnere, Red Barna og Det europeiske Wergelandsenteret, har videreutviklet sine aktiviteter i lys av prosjektets forskning.

Rapporten er hovedsakelig skrevet av Anders G. Kjøstvedt, med bidrag fra Eva Kosberg. I de delene av rapporten som omhandler aktivitetene til Redd Barna og Wergelandsenteret har Grete Vandvik (Redd Barna), Ingrid Aspelund, Kristin Flacké og Inga Riseth (alle Wergelandsenteret) bidratt som medforfattere.

Innholdsfortegnelse

Forord.....	3
Sammendrag	5
1 Innledning	6
2 Workshoper i DEMOCIT	10
DEMOCIT-seminar 3. mai 2022 (Campus Pilestredet).....	10
Workshop I, 18. oktober 2022 (Campus Pilestredet).....	11
Workshop II, 29. mars 2023 (digitalt seminar).....	16
Workshop III, 17. oktober 2023 (Campus Pilestredet).....	17
Avsluttende betraktninger om workshopene i DEMOCIT	21
3 Implementering av forskningsresultater i grunnskolelærerutdanning og på andre arenaer	22
1) Forskning og formidling	22
Forskning	22
Vitenskapelig publisering	22
Vitenskapelige konferanser.....	25
Forskningsrapporter.....	26
Formidling	27
2) Endringer i grunnskolelærerutdanningene ved OsloMet	28
I samfunnsfag	28
a) Introduksjon av begrepet «politisk mestringstro».....	29
b) Vektlegging av kontroversielle spørsmål.....	29
c) Introduksjon av samarbeidslæring som didaktisk metode.....	30
Fagovergripende i grunnskolelærerutdanningene ved OsloMet.....	30
a) Revidering av flerfaglig «demokratiuke».....	31
b) Deltakelse på faglige arenaer ved Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning.....	31
Som del av grunnskolelærerutdanningen ved OsloMets etter- og videreutdanningstilbud	32
3) Videreutvikling av prosjektpartnerne Redd Barna og Wergelandsenterets aktiviteter	33
Redd Barna og Barnas Valg.....	33
Wergelandsenteret og demokrativerksteder på Utøya	35
Referanser.....	41

Sammendrag

I denne rapporten redegjøres det for aktiviteter i et av delprosjektene i forskningsprosjektet DEMOCIT (arbeidspakke 5). Delprosjektet har hatt to hovedoppgaver. Den første av dem har vært å arrangere workshoper som møteplasser for kunnskaps- og erfaringsdeling mellom prosjektets forskere, partnere og nasjonal referansegruppe, den andre har vært å implementere forskningsfunn i konkrete resultater i form av endringer i grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet – storbyuniversitetet, samt i videreutvikling av aktivitetene til prosjektets partnere: Redd Barna og Det europeiske Wergelandsenteret.

I rapporten gis det innblikk i de tre workshopene som er arrangert (i oktober 2022, mars 2023 og oktober 2023). Det redegjøres også for DEMOCIT sine resultater, strukturert i tre kategorier:

- forskning og formidling
- endringer i grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet
- videreutvikling av prosjektpartnerne Redd Barna og Wergelandsenterets aktiviteter

Rapporten omhandler ikke prosjektets forskningsfunn. De er grundig presentert i tre andre forskningsrapporter:

- Kjølsvedt, A. G., Seland, I., Jøsok, E. & Huang, L. (2023). *Politisk mestringsstro i ungdomsskolen. Casestudie om demokrati- og medborgerskapsundervisning i fire norske ungdomsskoler*. NOVA Rapport, 15/2023. <https://hdl.handle.net/11250/3105590>

- Jøsok, E., Davan, L. B., Tolgensbakk, I. & Kjølsvedt, A. G. (2023). *Ungdoms forståelse av politikk og demokrati i hverdagslivet. Ny kunnskap om demokratiopplæring og demokratierfaringer blant unge*. NOVA Notat, 7/2023. <https://hdl.handle.net/11250/3105594>

- Seland, I. & Kjølsvedt, A. G. (2022). *Lærerutdanning for å styrke ungdoms demokratiske deltakelse. Casestudie i fire nordiske land*. NOVA Rapport, 10/2022. <https://hdl.handle.net/11250/3046091>

1 Innledning

Forskningsprosjektet DEMOCIT tar utgangspunkt i de norske resultatene i den internasjonale undersøkelsen The International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) som organiseres av International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). Undersøkelsen måler 15-åringers kunnskaper om, forståelse av og holdninger til demokrati og medborgerskap og gjennomføres i en rekke land. I Norge deltar om lag 6000 elever fra 150 skoler (Huang et al., 2017; Storstad, Caspersen & Wendelborg, 2023). Undersøkelsen ble gjennomført i 2009, 2016 og 2022. I DEMOCIT-prosjektet har vi kun hatt mulighet til å bygge videre på resultatene fra 2009- og 2016-undersøkelsene. De første resultatene fra 2022-undersøkelsen ble offentliggjort sent i november 2023, rett før avslutningen av DEMOCIT-prosjektet (Storstad, Caspersen & Wendelborg, 2023).

Basert på de norske resultatene av ICCS-undersøkelsen i 2016 har Ødegård og Svagård (2018; se også Dalton, 2020; Blaskó et al., 2019) vist at den variabelen som er viktigst for å forklare hvorvidt ungdom ser på seg selv som framtidige deltakere i demokratiet, er graden av ungdommenes politiske mestringstro. Politisk mestringstro vil i denne sammenhengen bety enkeltindividets subjektive tro på at det mestrer å delta i det politiske livet, det vil si troen på at man kan gjøre sin mening kjent, at den er verdt å lytte til, og at man kan påvirke politiske prosesser og beslutninger i tråd med egne meninger (Sohl & Arensmeier, 2015). Ødegård og Svagård har også konkludert med at den politiske mestringstroen til norske ungdomsskoleelever i stor grad er påvirket av bakgrunnsvariablene kjønn og sosioøkonomisk status: Blant norske 15-åringer har jenter høyere politisk mestringstro enn gutter og elever med høy sosioøkonomisk bakgrunn har høyere politisk mestringstro enn elever med lavere sosioøkonomisk bakgrunn (Huang et al., 2017; Ødegård & Svagård, 2018).

Forskningen i DEMOCIT er bredt anlagt og omfatter hovedsakelig kvalitative studier i tre ulike, men likevel tett sammenvevde kontekster:

- ungdoms- og elevperspektiver
- skole- og lærerperspektiver
- nordisk lærerutdanning

Samlet sett besvarer de ulike delprosjektene (arbeidspakkene) og de tre doktorgradsprosjektene i DEMOCIT prosjektets forskningsspørsmål:

- 1) Hvordan konseptualiserer ungdom demokratisk deltakelse, hvordan vurderer de sin egen politiske mestringstro, og hvordan er denne mestringstroen påvirket av de sosiale bakgrunnsvariablene kjønn, sosioøkonomisk status og majoritets- og minoritetsspråk?
- 2) Hva karakteriserer samfunnsfagundervisningen ved de skolene som evner å utjevne de sosiale bakgrunnsvariablenes påvirkning på elevenes politiske mestringstro?
- 3) Hvordan relaterer ungdommer sine hverdagserfaringer med deltakelse og medvirkning til sin forståelse av demokrati og demokratiundervisningen i skolen, og i hvilken grad klarer de å overføre det de lærer om demokrati og demokratisk deltakelse på skolen til sin egen hverdag?
- 4) Hvordan er samhandlingen mellom ungdommenes hverdagserfaringer med demokrati og medvirkning internalisert i lærerutdanningene i de nordiske landene?

Overgangen fra forskningsfunn med relevans for skole og opplæring og den faktiske virkeligheten er ofte lang og kronglete. DEMOCIT forsøker å løse denne utfordringen ved å i stedet indirekte påvirke den norske grunnskolen ved å implementere våre forskningsfunn i noe vi har direkte kontroll over: grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet. Forskere i DEMOCIT underviser i demokrati og demokratididaktikk for lærerstudenter i samfunnsfag, så her er veien fra forskningsfunn til endringer i undervisningen kort. Det er et uttalt mål for DEMOCIT-prosjektet at det skal kunne legge til rette for videreutvikling av undervisningen, både i tematikk, innhold og pensum. Denne utviklingen er ikke kun begrenset til lærerutdanningen i samfunnsfag, men skal også gjelde tverrfaglig og i etter- og videreutdanning for lærere i grunnskolen. I videreutviklingen av grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet står ikke forskerne i prosjektet alene. Hvordan forskningsfunnene fra prosjektet kan

omsettes i endret undervisningsinnhold og -praksis, er diskutert i tett samarbeid med DEMOCITs nasjonale referansegruppe. Det blir redegjort for disse endringene i denne rapporten.

Det det ikke vies plass til er selve forskningsfunnene i DEMOCIT. De er det mulig å lese om i andre publikasjoner, som en Kort oppsummert (Huang et al., 2023) og tre forskningsrapporter som i detalj gir innblikk i forskningen i prosjektets arbeidspakker (Seland og Kjøstvedt, 2022; Jøsok et al., 2023 og Kjøstvedt et al., 2023).

DEMOCIT-prosjektet har to partnere: Redd Barna og Det europeiske Wergelandsenteret. Ansatte fra både Redd Barna og Wergelandsenteret har deltatt på ulike måter i prosjektet gjennom hele prosjektperioden, samtidig som DEMOCIT-forskere har bidratt i partnernes aktiviteter. For en av disse aktivitetene har DEMOCIT sin påvirkning vært særlig stor, og det er i videreutviklingen av Wergelandsenterets demokrativerksted på Utøya. Wergelandsenteret har siden 2016 hatt et faglig og institusjonelt samarbeid med Utøya AS og 22. juli-senteret om det nasjonale læringstilbudet «22. juli og demokratisk medborgerskap», tilknyttet minne- og læringsstedene i regjeringskvartalet og på Utøya. Gjennom læringstilbudet gjennomfører de «Demokrativerksted på Utøya for elever og lærere», et tredagers arrangement som tilbys skoler fra hele landet. Raftostiftelsen er òg med som samarbeidspartner i dette arbeidet. Tilbudet har som mål at skoleelever fra hele Norge skal få mulighet til å lære om terrorangrepene 22. juli 2011 og hvordan de som aktive deltakere i demokratiske samfunn kan motvirke anti-demokratiske krefter og voldelig ekstremisme. Ved å styrke elever som aktive medborgere som kan lære og inspirere andre, bidrar læringstilbudet til den norske grunnskolens mål om å utdanne demokratiske medborgere for fremtiden.

Et av DEMOCITs delprosjekter (arbeidspakke 5) har vært å arrangere tre workshoper hvor forskningsfunn fra prosjektet videreutvikles til ny kunnskap og nye didaktiske praksiser som så implementeres i grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet. I opprinnelig plan var det kun lærerne i nasjonal referansegruppe og nordiske lærerutdanningseksperter som sammen med DEMOCIT-forskerne skulle delta i disse workshopene. I løpet av prosjektperioden ble det besluttet å utvide denne gruppen til

samtligte deltakere i nasjonal referansegruppe, samt partnerne Redd Barna og Wergelandsenteret. Det ble samtidig gjort en endring i hvordan arbeidet i workshopene ble strukturert. Utvidelsen av hvem som deltok i workshopene gjorde det mulig å videreutvikle dem til møteplasser for aktører som på ulikt vis er opptatt av ungdommers demokratiske deltakelse. Workshopene ble derfor i stedet organisert som seminarer for kunnskapsformidling og erfaringsutveksling. Her har forskere i DEMOCIT-prosjektet, inkludert doktorgradsstipendiatene, delt helt ferske forskningsfunn og gitt nasjonal referansegruppe og partnere unike innblikk i selve forskningsprosessen. I tillegg har både Redd Barna og Wergelandsenteret bidratt i seminarene, og medlemmer av referansegruppen har gitt innblikk i eget arbeid og fått respons fra og diskutert med deltakerne, inkludert DEMOCIT-forskerne. I denne nyorganiseringen av workshopene har DEMOCIT-forskerne i større grad lagt til rette for kunnskapsutveksling på tvers av ulike erfaringer og ståsteder og dermed for å la flere perspektiver komme til uttrykk. Selv om vi har gjort noen endringer og tilpasninger underveis, har hovedmålet alltid vært det samme: Vi skal bruke våre forskningsfunn til å styrke hvordan grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet forbereder kommende samfunnsfaglærere på sin sentrale rolle i skolens demokrati- og medborgerskapsopplæring.

2 Workshoper i DEMOCIT

I et av DEMOCITs delprosjekter (arbeidspakke 5) ble det gjennomført tre workshoper som var retningsgivende for implementeringen av prosjektets forskningsfunn i videreutviklingen av grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet. Alle deler av DEMOCIT-prosjektet, inkludert de tre doktorgradsprosjektene, har bidratt med innsikter til disse workshopene. Dette kapitlet gir innsikt i hvordan disse workshopene ble gjennomført, hvem som deltok, og hva som ble diskutert. Innledningsvis vil det først bli redegjort for et seminar i forkant av workshopene, hvor deltakerne i nasjonal referansegruppe ble gjort mer kjent med prosjektet og dets virksomhet.

DEMOCIT-seminar 3. mai 2022 (Campus Pilestredet)

Dette seminaret var viktig for å introdusere medlemmene av prosjektets nasjonale referansegruppe til forskningsaktiviteten i DEMOCIT. Selv om prosjektet startet opp allerede i 2020, var dette første anledning til å involvere referansegruppen i prosjektets arbeid. Nå hadde riktignok enkelte medlemmer i referansegruppen allerede tidlig i prosjektet bidratt med innspill til intervjuguidene som ble utviklet i prosjektets arbeidspakke 4 (Kjøstvedt et al., 2023), men det var først på dette tidspunktet, etter at det hadde vært mulig å gjennomføre store deler av prosjektets datainnsamling, at forskerne i prosjektet kunne legge fram foreløpige forskningsfunn fra ulike delprosjekter i DEMOCIT. Det at seminaret ble gjennomført relativt sent i prosjekttiden hadde en rekke fordeler. Prosjektet hadde «satt seg» og modnet, og nødvendige tilpasninger og endringer var gjort. Datainnsamlingen i arbeidspakkene 2, 3 og 4 var gjennomført, og analyseprosessen var i gang. Doktorgradsstipendiatene i prosjektet hadde hatt tid på seg til å komme godt i gang med sine forskningsprosjekter og kunne gi innblikk i disse. Det gjorde det mulig for oss å presentere ferske analyser allerede på dette introduksjonsseminaret.

Hensikten med seminaret var ikke utelukkende å introdusere nasjonal referansegruppe for DEMOCIT, men også vice versa. Det var viktig for oss i prosjektgruppen å bli bedre kjent med referansegruppen, ikke minst for å få en

bredere forståelse av de ulike erfaringsbakgrunnene og kompetansene. Seminaret var i tillegg en viktig møteplass som ledd i opptakten til workshopene senere i 2022 og i 2023.

I dette seminaret deltok nær samtlige medlemmer av referansegruppen: Tormod Tvare (Nordberg skole), Anna-Karin Tobiassen (Verket skole), Petter Bay (Kongsberg videregående skole), David Moland-Wulff (Bjølsen skole), Siri Hansen og Marianne Lindheim (begge KS) og Tone Abrahamsen (Udir).

Kun Anne-Karin Ødegaard fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet (nåværende Kommunal- og distriktsdepartementet) var fraværende. I tillegg til alle forskerne i DEMOCIT deltok Ingrid Aspelund (Wergelandsenteret) og Grete Vandvik (Redd Barna) på vegne av partnerne i prosjektet.

På seminaret ble bakgrunn, formål og foreløpige resultater i prosjektet presentert. Det ble gitt en kort introduksjon til forskningsmetoder og ulike former for empiri. Arbeidspakkelederne presenterte sine respektive arbeidspakker, med vekt på forskningsspørsmål, metode og empiri – samt foreløpige funn. I tillegg presenterte doktorgradsstipendiatene Tessa E. Grevle og Eva Kosberg sine prosjekter, mens partnerne Redd Barna og Wergelandsenteret presenterte seg selv og sin virksomhet og spesifikt de delene av virksomheten som er knyttet til DEMOCIT, henholdsvis Barnas Valg og demokrativerkstedet på Utøya. Under seminaret ble det satt av mye tid til diskusjon og erfaringsdeling fra nasjonal referansegruppe.

Workshop I, 18. oktober 2022 (Campus Pilestredet)

Workshop I ble strukturert omtrent på samme måte som introduksjonsseminaret om lag et halvt år i forveien: Forskere fra DEMOCIT delte sine foreløpige forskningsfunn, som ble diskutert med medlemmene i nasjonal referansegruppe. En viktig forskjell var imidlertid at workshopen var mer avgrenset, slik at kun en mindre del av forskningsaktiviteten ble belyst. Det ga oss mulighet til å gå mer i dybden og å gi medlemmene i nasjonal referansegruppe et mer omfattende innblikk i forskningsmetoder og empiri. Nettopp fordi forskningen som ble presenter ikke var avsluttet, men befant seg i en formativ fase, var referansegruppens tilbakemeldinger

og innspill ekstra verdifulle. Siden det helt siden prosjektets oppstart har vært et uttalt mål at DEMOCIT-forskningen skal bidra til endringer i grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet – som i sin tur vil kunne påvirke demokrati- og medborgerskapsundervisningen i grunnskolen – har det vært viktig for forskerne i prosjektet at deres forskningsfunn kan formidles på en slik måte at den oppfattes som relevant for dem som er i eller nært tilknyttet praksisfeltet.

Workshopen var delt i to deler, og de to delene vektla ulike deler av DEMOCIT sin forskning. I begge delene formidlet forskere fra prosjektet om forskningsmetoder, empiri og foreløpige forskningsfunn. Deretter ble det åpnet for diskusjon og erfaringsdeling i mindre grupper, før diskusjonene ble oppsummert i samlet gruppe.

Fra nasjonal referansegruppe deltok Petter Bay (Kongsberg videregående skole), David Moland-Wulff (Bjølseren skole), Tormod Tvare (Nordberg skole) og Tone Abrahamsen (Udir). Partnerne i prosjektet var representert ved Grete Vandvik (Redd Barna) og Inga Riseth (Wergelandsenteret), mens Evy Jøsok, Idunn Seland og Anders G. Kjøstvedt deltok fra prosjektgruppen.

I workshopens del 1 presenterte Jøsok og Kjøstvedt forskningsmetoder, empiri og foreløpige funn fra arbeidspakke 4, nærmere bestemt intervjuer med 16 samfunnsfaglærere ved fire ulike ungdomsskoler. Denne forskningen er senere blitt publisert som Jøsok og Kjøstvedt (2023) og kan også leses om i forskningsrapporten Kjøstvedt et al. (2023). I del 2 presenterte Seland og Kjøstvedt foreløpige funn fra arbeidspakke 2, det vil si intervjuer med 16 lærerutdannere fra Danmark, Finland, Norge og Sverige. Denne forskningen kan man lese mer om i forskningsrapporten Seland og Kjøstvedt (2022) og i en tidsskriftartikkel som er under publisering: Seland og Kjøstvedt (u.å.).

Det særegne med arbeidet i workshopens del 1 var at medlemmene i nasjonal referansegruppe fikk unik innsikt i forskernes arbeidsprosesser. I stedet for å kun presentere foreløpige funn ga Jøsok og Kjøstvedt innblikk i selve det empiriske grunnlaget for forskningen og i analyseskjemaene som forskerne arbeidet med. Dette ble gjort for å la medlemmene i nasjonal referansegruppe få innblikk i DEMOCIT sitt

forskningsarbeid, men også for å styrke involveringen og gjøre det lettere å diskutere og gi tilbakemeldinger.

I sin presentasjon la Jøsok og Kjølsvedt fram et av sine foreløpige funn, nemlig at graden av åpenhet og bevissthet overfor det å inkludere kontroversielle temaer som en del av demokrati- og medborgerskapsundervisningen kan bidra til at de sosiale bakgrunnsvariablenes påvirkning på ungdommenes politiske mestringstro reduseres eller utjevnes. Ulike kriterier for hva som gjør et spørsmål kontroversielt – behavioristiske, politiske, epistemiske og emosjonelle – ble også presentert, på bakgrunn av internasjonal forskningslitteratur. I det behavioristiske kriteriet forstås det kontroversielle som alle spørsmål det er uenighet om, mens det politiske kriteriet spesifiserer at denne uenigheten må være basert på ulike verdisyn eller politiske ideologier. Det epistemiske kriteriet legger til grunn at et spørsmål er kontroversielt dersom det kan argumenteres for motstridende syn basert på vitenskap og rasjonell argumentasjon, mens det emosjonelle kriteriet vektlegger spørsmål som skaper sterke følelser og splittelse i et samfunn (Yacek, 2018). Årsaken til denne kriteriegjennomgangen var at forskerne mente de kunne se et mønster i hvordan lærerne ved de ulike skolene fortolket det kontroversielle. Kort sagt var våre foreløpige funn at de samfunnsfaglærerne som hadde et mer åpent og bevisst forhold til det å inkludere kontroversielle temaer i sin undervisning, var mer i stand til å utjevne de sosiale bakgrunnsvariablenes påvirkning på elevenes politiske mestringstro. De tenderte også til å forstå kontroversielle temaer som uenigheter basert på ulike verdisyn og motstridende argumenter (politiske og epistemiske kriterier), mens den andre gruppen med lærere tenderte til å forstå det kontroversielle som det som skaper splittelse og vekker sterke følelser (emosjonelle kriterier). Ved de skolene som utjevner påvirkningen til de sosiale bakgrunnsvariablene, var lærerne mer opptatt av at elevsammensetningen i klassen påvirker *hvordan* kontroversielle spørsmål diskuteres, mens lærerne fra de andre skolene mente at det i stedet påvirker *hva* som kan diskuteres, og at mange spørsmål derfor ikke kan bli tema for diskusjon i deres klasser, siden elever kan bli for personlig berørt av det.

Følgende oppgaver ble diskutert i grupper med prosjektets forskere som referenter og ordstyrere:

- Kort erfaringsdeling med umiddelbare tanker etter presentasjon av funn
- Hvilke erfaringer har dere gjort dere med å jobbe med kontroversielle temaer?
- Hva mener du vi kan oppnå med å jobbe med kontroversielle temaer?
- Hva er de største utfordringene med å jobbe med kontroversielle temaer?
- Ut fra funnene som ble presentert, hva mener dere må ligge til grunn for at man på en vellykket måte kan få noe ut av å jobbe med kontroversielle temaer?

I både gruppe- og fellesdiskusjon fikk vi innblikk i mange ulike erfaringer, fra både klasserommet og andre relevante steder. Samlet sett fikk vi klare tilbakemeldinger på at dette var relevante problemstillinger og spørsmål, som berører en realitet i skolen og samfunnet. Det ble stilt flere kritiske spørsmål til forskerne, både til fortolkning av empiri og konklusjoner basert på disse. Særlig ble det livlige diskusjoner om forholdet mellom elevenes subjektive meninger og det faglige og kunnskapsbaserte. I hvilken grad kan det sies å være en motsetning? Det emosjonelle kan jo også være en viktig motivasjonsfaktor og kan skape engasjement og interesse. Lærerne i referansegruppen understreket også at det kan virke mot sin hensikt å beskytte elever mot spesifikke temaer, og i deres erfaring er det ofte de elevene som blir «berørt» av et tema som kan oppleves som kontroversielt, som er de som vil snakke mest om det. Alle deltakerne understreket dog et inkluderende klassemiljø som en viktig forutsetning for at diskusjoner om kontroversielle spørsmål skal bli vellykkede.

I del 2 av workshopen presenterte forskerne Seland og Kjølsvædt forskningsfunn fra arbeidspakke 2, basert på intervjuer med 16 lærerutdannere fra Danmark, Finland, Norge og Sverige samt analyse av læreplaner fra de samme landene. Det er mange likheter i de nordiske læreplanene og i hvordan danske, finske, norske og svenske lærerutdannere forbereder sine lærerstudenter på den framtidige rollen som forvaltere av skolens demokrati- og medborgerskapsundervisning, men det er også viktige forskjeller. For eksempel er den danske og den svenske læreplanen veldig tydelige på at målet med skolens demokratiundervisning er å endre og videreutvikle demokratiet, mens den finske læreplanen tar til orde for at demokratisk deltakelse er å tilpasse seg et allerede eksisterende demokrati. Den norske læreplanen står i en slags mellomposisjon, hvor endring og utvikling av demokratiet etterspørres i overordnet del, men ikke i spesifikke kompetansemål i samfunnsfag. Den svenske og

danske læreplanen er videre veldig klare på at elevene skal diskutere kontroversielle spørsmål på skolen. Noe tilsvarende finner vi ikke i den finske læreplanen og bare delvis i den norske. Mens de svenske og danske lærerutdannerne vi intervjuet, vektla viktigheten av at elevenes subjektive meninger og personlige erfaringer fagliggjøres gjennom samfunnsfagets begreper og kunnskaper, sier ikke de finske lærerutdannerne noe om dette, mens de norske er noe delt.

Følgende oppgaver ble diskutert i grupper med prosjektets forskere som referenter og ordstyrere:

- Kort erfaringsdeling med umiddelbare tanker etter presentasjon av funn
- Hvordan kan vi koble det som elevene opplever som viktig og relevant, til grunnleggende samfunnsfaglige spørsmål?
- Hvordan kan vi bidra til at diskusjoner rundt samfunnsspørsmål blir faglige og ikke kun utvekslinger av subjektive meninger og erfaringer?
- Hva må til for at denne fagliggjøringen av samfunnsspørsmål også skal omfatte kontroversielle spørsmål? Er det i det hele tatt mulig?

I diskusjonen ble det delt mange erfaringer fra klasserommet og fra arbeid med ungdom generelt. Lærerne sier at det kan være krevende å skape engasjement, og at kontroversielle temaer kan bidra til å «vekke» elevenes interesse. En av lærerne var tydelig på at elevene i hans erfaring i liten grad er opptatt av samfunnsspørsmål, men at de kan være svært opptatt av ting som står dem personlig nær, for eksempel kroppspress og grensesetting, uten at de selv ser at dette er politiske eller samfunnsmessige spørsmål. Representantene fra Redd Barna og Wergelandsenteret ga eksempler på at det kan være viktig å hjelpe elevene med å se at det finnes (samfunns)nivåer over og utenfor dem selv, og at elever i deres erfaring kan ha en tendens til å tenke at de står alene med sin erfaring eller mening. Lærerne var enige i at for å få til fagliggjøring av elevenes hverdagserfaringer er det helt avgjørende at de kjenner til og kan bruke faglige begreper, og at dette arbeidet må starte med læreren. Samtidig understreket de at fagliggjøring av kontroversielle spørsmål er et ideal læreren kan strekke seg mot, men man må ikke tro at man kan gå rett dit. Det krever tid, mye tid. Det vil kreve trening og ikke minst det at læreren kjenner klassen sin godt. I tillegg krever det en faglig kompetanse mange lærere kanskje ikke har.

Workshop II, 29. mars 2023 (digitalt seminar)

Workshop II ble arrangert som et digitalt seminar, hvor DEMOCIT-forskerne tok opp tråden fra det som hadde blitt diskutert i forrige workshop. Vi beholdt det nordiske perspektivet, samtidig som vi gikk dypere inn i en diskusjon om hvilken rolle kontroversielle spørsmål kan ha i grunnskolens demokrati- og medborgerskapsundervisning. Fra forskjellige ståsteder, basert på bred forskningserfaring og med ulike teoretiske innfallsvinkler, bidro i alt seks ledende nordiske forskere og lærerutdannere, som holdt fem digitale foredrag.

Arbeid med kontroversielle spørsmål i samfunnsfag – å balansere mellom stillingtagen og faglighet i undervisningen,

av Nora Mathé, Universitet i Oslo, og Anders Stig Christensen, UCL Odense

Att bidra till lärande i demokratiska förhållningssätt genom att tillåta och förstå kontroversiella åsikter

av Anders Broman, Karlstads universitet

Perspektivtagandets roll i kontroversiella frågor. Utifrån arbetet med samtida politiska frågor diskuteras perspektivtagandets roll i samhällskunskaps-undervisningen.

av Johan Sandahl, Stockholms universitet

Perspektivtagande, empati, moral – utgångspunkter att behandla kontroversiella frågor i undervisning

av Jan Löfström, Universitetet i Turku

Enkla bilder av svåra frågor - om utmaningar med samhällskunskapens visuella representationer

av Malin Tväråna, Uppsala universitet

Seminaret var et hybrid arrangement, hvor noen tilhørere var samlet fysisk i Campus Pilestredet, mens innleiderne deltok digitalt, noe de fleste tilhørerne også gjorde. Det ble gjort opptak av seminaret for internt bruk i DEMOCIT, og disse opptakene ble i

ettertid gjort tilgjengelige for de medlemmene i prosjektgruppen og nasjonal referansegruppe som ikke kunne delta på seminardagen. Presentasjonene som ble holdt, ble også delt blant DEMOCIT-forskerne og referansegruppen.

Under seminaret ble det satt av rikelig med tid til spørsmål og kommentarer. Deltakelsen på seminaret var bred. Hele DEMOCIT sin prosjektgruppe og representanter fra partnerne deltok, enten fysisk eller digitalt. Det samme gjorde de fleste fra nasjonal referansegruppe, og både de og partnerne i prosjektet hadde invitert flere av sine kollegaer: Mette Bjerkaas (Redd Barna), Marianne Haugh (EWC), Kristin Flacké (EWC), Merete Bækkevold (Udir) og Elin Selboe (Udir). I tillegg deltok flere av DEMOCIT-forskernes kollegaer fra samfunnsfagseksjonen ved Fakultet for grunnskole- og faglærerutdanning.

Workshop III, 17. oktober 2023 (Campus Pilestredet)

I den tredje og siste workshopen valgte vi å legge vekt på perspektiver og berøringspunkter mellom forskning og praksisfelt som ikke hadde blitt problematisert i de to forutgående workshopene. I første del av workshopen ble det satt av tid til at en av deltakerne i nasjonal referansegruppe selv ga innblikk i eget utviklingsarbeid angående demokratisk deltakelse blant ungdommer, da to representanter for KS presenterte interesseorganisasjonens eget undervisningsopplegg for lokaldemokrati, som for tiden er under videreutvikling. Resten av workshopen var viet presentasjoner fra to av prosjektets doktorgradsstipendiater, Eva Kosberg og Tessa Eriksen Grevle.

På denne workshopen deltok foruten prosjektgruppen i DEMOCIT Ingrid Aspelund (Wergelandsenteret), Grete Vandvik og Mette Bjerkaas (Redd Barna) fra prosjektets partnere samt Tormod Tvare (Nordberg skole), Tone Abrahamsen (Udir), Anne-Karin Ødegaard (Kommunal- og distriktsdepartementet) og Siri Hansen og Frode Lindtvedt fra KS.

Hansen og Lindtvedt ga en grundig innføring i KS sitt nye undervisningsopplegg om lokaldemokrati, rettet mot ungdommer i ungdoms- og videregående skole-alder, i form av demokratispillet *Stemme*. KS har hatt egne undervisningsopplegg for

ungdommer i mange år, med det formål å ikke bare øke ungdommenes kunnskap om (lokal)demokrati, men også for å stimulere til økt demokratisk deltakelse. I 2022–2024 gjennomgår dette undervisningsopplegget en full revidering og fornyelse. *Stemme* er et helt nytt undervisningsopplegg som tar i bruk ny teknologi som tilrettelegger for aktiv deltakelse og medvirkning, i form av et demokratispill hvor ungdommene (som oftest en skoleklasse) selv skal bidra til å endre sitt eget lokalsamfunn fra et autoritært diktatur til et velfungerende demokrati. I løpet av spillet går deltakerne gjennom ulike episoder – *akter* – hvor de selv er med på å etablere politiske partier og samarbeide med politiske meningsmotstandere. Deltakerne får også prøve seg i hvordan det er å drive en kommuneadministrasjon, og her vektlegges evnen til å finne fram til gode løsninger på tvers av politiske skillelinjer, og de får oppleve hvordan (lokal)politikere kan utsettes for hets og trusler. Ved å bygge opp en omfattende database over norske kommuner og lokaldemokratiske saker kan *Stemme* tilpasses lokalmiljøet deltakerne kommer fra. *Stemme* utvikles slik at det ikke vil være nødvendig å reise til KS sine lokaler i Oslo sentrum, men at det også kan spilles tilnærmet likt lokalt på skolen, styrt av læreren. Uansett hvor *Stemme* spilles, er det en grunnleggende idé at deltakerne ved spillets avslutning skal få konkret informasjon om hvordan de – også de under myndighetsalder – kan delta aktivt i demokratiet i sin hjemkommune.

I tillegg til å presentere selve demokratispillet *Stemme* ga Hansen og Lindtvedt en grundig innføring i kartleggingsarbeidet som har ligget til grunn for utviklingen av spillet. Gjennom KS Ung har målgruppen til *Stemme* (ungdommer i ungdoms- og videregående skole-alder) blitt kartlagt ved hjelp av fokusgruppeintervjuer, blant annet når det gjelder hva slags kunnskaper ungdommene allerede har om sitt eget lokaldemokrati og mulighetene for deltakelse i det, hvilke demokratiske ferdigheter de besitter, og hva som engasjerer dem.

Både presentasjonen av det nylagede demokratispillet og kartleggingsarbeidet som gikk forut for det, avstedkom livlig diskusjon under workshopen. Forbindelser ble trukket til forskningsfunn i DEMOCIT, ulike erfaringer fra klasserom og andre praksisarenaer samt fra Redd Barna og Wergelandsenterets aktiviteter rettet mot ungdommer. Denne delen av workshopen viser hvor viktige møteplasser mellom

aktører med forskjellige ståsteder og med ulike forutsetninger alle arbeider med demokratisk deltakelse og medvirkning blant ungdommer, er. Erfarings- og kunnskapsutvekslingen i diskusjonene var opplysende og berikende for alle deltakerne.

I andre del av workshop III presenterte to av doktorgradsstipendiatene i DEMOCIT sin nyeste forskning. I sitt doktorgradsprosjekt gjennomførte Eva Kosberg et feltarbeid om ungdomsskoleelevers forståelse av sin egen politiske mestringstro. Resultatene viser at ungdom opplever at samfunnsfagklasserommet kan være til hinder for deres politiske mestringstro på flere nivåer. Mange tenker at de er for unge til selv å skape politisk endring, og flere kvier seg for å delta i klasseromsdiskusjoner i frykt for reaksjoner fra medelever. I tillegg opplever elevene at meninger er en del av deres (og andres) identitet, og at synspunkter og perspektiver derfor ikke kan endres.

Samtidig viser Kosbergs forskning at det finnes gode og konkrete løsningsforslag i klasserommet:

- Gjennom å la elevene arbeide i mindre grupper kan læreren skape en øvingsarena som gjør det lettere å delta i hel klasse.
- Å la elevene arbeide praktisk og konkret med samfunnsaktuelle spørsmål kan utvikle politiske ferdigheter og innsikt, som har overføringsverdi til livet utenfor og etter skolen.
- Den politiske mestringstroen kan også styrkes i godt strukturerte klasseromsdiskusjoner, hvor elevene trenes i faglig argumentasjon framfor å uttrykke egne personlige meninger. Slik kan det åpnes for nye perspektiver, og diskusjoner kan oppleves som mindre personlige og truende.

I samarbeidslæring finnes det mange strukturer som kan bidra til bedre kunnskapsutvikling, økt inkludering og trening i demokratiske ferdigheter. I sin forskning viser Kosberg at gjennom å arbeide i godt strukturerte grupper kan elevene få en trygg arena hvor de kan trene på diskusjon, meningsytring, samarbeid og å gi tilbakemeldinger. De kan også få verdifulle rollemodeller gjennom å få engasjerte medelever som forbilder. Samtidig finnes det utfordringer. Noen elever opplevde at deres rom for å ytre seg ble mindre som følge av at færre

diskusjoner ble tatt i plenum – og anså dette som et problem da deres syn ikke i like stor grad kom fram som før. Dette var på tross av at flere elever nå deltok i undervisningen, og at flere perspektiver dermed ble representert totalt sett. Det oppsto også en spenning når undervisningen forsøkte å utvikle samarbeid, mens vurderingspraksisen nødvendigvis medførte vekt på individuell måloppnåelse.

Kosberg sin forskning kan det leses mer om i publikasjonene Kosberg og Grevle (2022), Kosberg (u.å.-a) og Kosberg (u.å.-b).

Tessa Eriksen Grevle har et doktorgradsprosjekt gjennom ordningen Offentlig sektor-ph.d. (OFFPHD), tilknyttet en av de største videregående skolene på Østlandet. Gjennom flere år med aksjonsforskning, hvor Grevle har samarbeidet med og forsket på mange ulike aktører ved skolen, har hun fulgt skolens utviklingsarbeid mot å øke elevens grad av deltakelse og medvirkning i samfunnet og i egen skolehverdag. Grevles fokusområde har vært å identifisere utfordringer og muligheter i et slikt utviklingsarbeid sammen med ledere, lærere og elever for å øke kunnskapen om hvordan man kan skape økt deltakelse og fleksibilitet i et mangfoldig elevmiljø. På overordnet nivå finner Grevle at selv om den nye læreplanen åpner for mer tverrfaglig demokratiundervisning, begrenser skolens eksisterende strukturer, som tidshåndtering, klasseromsutforming og vurderingsformer, elevens tilgang til praktisk deltakelse.

Denne spenningen mellom læreplan og skolens rammer gjør det utfordrende å skape en skole der unge opplever demokrati i praksis. I sitt OFFPHD-prosjekt foreslår Grevle å redusere kompleksiteten i videregående skolers rammer for å bedre samsvare med læreplanen, noe som vil gi større rom for reell medvirkning og økt politisk mestringstro. Dersom elever skal oppleve å bli lyttet til og bli gitt reell innflytelse, må man også gi dem som jobber i skolen, nødvendig fleksibilitet til å skape tverrfaglige, praktiske, virkelighetsnære og elastiske skolehverdager. For at elevene skal erfare at aktiv deltakelse styrker dem og er relevant for deres hverdag i skolen, er det essensielt at vurderingsformene er utformet på en slik måte at kompetansen elevene har ervervet gjennom sin aktive deltakelse, blir vurdert og samsvarer med vurderingsformene.

I samarbeid med elever, lærere og ledere har Grevle undersøkt hvordan man kan jobbe mot en mer systematisk tilnærming til elevmedvirkning. Både elever og lærere peker på kompleksiteten i balansen mellom negativ og positiv frihet, som understreker behovet for refleksivt samarbeid for å håndtere denne utfordringen. Det er nettopp ved å la elevene få oppleve og reflektere rundt ytterpunkter for å utforske dette balansepunktet at elevene utvikler en bredere forståelse for demokratisk deltakelse.

Grevles forskning kan det leses mer om i publikasjonene Kosberg og Grevle (2022) og Grevle (2023).

Avsluttende betraktninger om workshopene i DEMOCIT

Avslutningen av DEMOCIT-prosjektet ved årsslutt 2023 gjør det mulig å se tilbake på workshopene og hva som kom ut av dem. Fra et forskerperspektiv er det helt klart at workshopene var helt nødvendige møteplasser mellom ulike aktører som alle jobber med og for ungdoms demokratiske deltakelse, men som ser denne tematikken fra helt ulike ståsteder og har forskjellige tilnærminger til den. Å organisere disse workshopene i seminarform, med lav terskel for deltakelse uavhengig av deltakernes bakgrunn og rolle, viste seg å være en fruktbar tilnærming. Det ga rom for åpen og konstruktiv erfaringsdeling og kunnskapsoverføring, og ulike problemstillinger som forskerne i DEMOCIT hadde funnet fram til i sitt forskningsarbeid, ble diskutert og kritisert.

For forskerne i prosjektet har det vært helt avgjørende å få tilbakemeldinger på om forskningen vi gjør, har relevans for praksisfeltet, og om problemstillingene vi reiser, er gjenkjennbare – kort sagt om vi rett og slett snakker om, og forsker på, samme virkelighet.

3 Implementering av forskningsresultater i grunnskolelærerutdanning og på andre arenaer

Som nevnt i innledningen er prosjektets forskningsfunn formidlet i et Kort oppsummert (Huang et al., 2023) og tre forskningsrapporter (Seland og Kjøstvedt, 2022; Jøsok et al., 2023 og Kjøstvedt et al., 2023). I tillegg kan forskningsprosjektet vise til hvordan prosjektets forskningsfunn har ført til en rekke resultater i praksisfeltet.

I dette kapittelet redegjøres det for disse resultatene i tre kategorier:

- 1) Forskning og formidling
- 2) Endringer i grunnskolelærerutdanningene ved OsloMet
- 3) Videreutvikling av prosjektpartnerne Redd Barna og Wergelandsenterets aktiviteter

De tre kategoriene er valgt for å strukturere redegjørelsen, men kan ikke ses som gjensidig utelukkende. Endringene som er gjort i grunnskolelærerutdanningene ved OsloMet, er utviklet på bakgrunn av forskning gjort i prosjektet, noe videreutviklingen av aktivitetene til Redd Barna og Wergelandsenteret også er.

1) Forskning og formidling

Forskning

Vitenskapelig publisering

En helt sentral del av DEMOCIT sine forskningsresultater er publisering av vitenskapelige artikler i internasjonale, fagfelleverderte tidsskrifter, både på norsk og engelsk. Ved avslutningen av prosjektet ved årsslutt 2023 er i alt fire vitenskapelige tidsskriftartikler blitt publisert: Seland & Kjøstvedt (2024), Jøsok & Kjøstvedt (2023), Grevle (2023) og Kosberg & Grevle (2022).

I Seland & Kjøstvedt (2024) analyserer forfatterne hvordan 16 lærerutdannere ved åtte høyere utdanningsinstitusjoner i Danmark, Finland, Norge og Sverige forbereder sine lærerstudenter på sin framtidige oppgave innen demokratiundervisning. I

artikkelen diskuterer forfatterne særlig hvordan lærerutdannerne vektlegger hvordan de framtidige lærerne kan bidra til et aktivt medborgerskap, som er målsetningen med demokratiundervisningen i alle de fire nordiske landene. I studien konkluder Seland og Kjøstvedt at lærerutdanningen i Norden domineres av en liberal demokratiforståelse, hvor demokratisk deltakelse i stor grad individualiseres, og hvor kollektive og strukturelle prosesser kommer i bakgrunnen. Artikkelen er basert på intervjuer med lærerutdannerne, samt analyse av læreplaner i de fire landene og emne- og studieplaner ved de universitetene de intervjuede lærerutdannerne arbeider.

I Jøsok & Kjøstvedt (2023) undersøkes demokratiundervisningen i samfunnsfag ved fire utvalgte ungdomsskoler i Norge. Utgangspunktet for studien er sosiale skjevheter i norske ungdommers politiske mestringstro, som på sikt kan få konsekvenser for demokratisk deltakelse og representasjon. I artikkelen diskuterer forfatterne hvordan åpenhet og bevissthet overfor å inkludere kontroversielle spørsmål i demokratiundervisningen i samfunnsfag kan bidra til å kompensere for hvordan sosiale bakgrunnsvariabler påvirker elevenes politiske mestringstro. Forfatterne konkluderer med at det ikke kan lages et endimensjonalt skille mellom det å inkludere kontroversielle spørsmål eller ikke, men at det som kan ha betydning er på hvilke måter kontroversielle spørsmål inkluderes i demokratiundervisningen, og hvilke kriterier som legges til grunn for hva som gjør noe kontroversielt. Artikkelen er basert på intervjuer med 16 samfunnsfagslærere ved fire ulike ungdomsskoler.

I Grevle (2023) analyseres introduksjonen av en ny pedagogisk modell ved en av de største videregående skolene på Østlandet. I modellen brytes den tradisjonelle struktureringen av skolehverdagen ned, samtidig som elevene gis større medvirkning og komme tettere på samfunnet utenfor skolen. Basert på intervjuer med lærere og ledelse ved skolen, diskuterer Grevle hvilke utfordringer gjennomføringen av den nye modellen støtte på, som særlig var grunnet i administrative og strukturelle begrensninger. Samtidig får vi innblikk i hvilke muligheter som ble utviklet i møtet med disse utfordringene.

I oversiktsartikkelen Kosberg & Grevle (2022) har forfatterne funnet fram til 193 tidsskriftartikler som er publisert basert på empiri fra ICCS-undersøkelsene i 2009 og 2016, og som forsøker å si noe om sammenhengen mellom politisk mestringstro og skolens demokratiundervisning. En oversikt over hvordan politisk mestringstro-begrepet fortolkes og forstås er en viktig del av artikkelen, og det slås fast at det er store variasjoner her. Selv om de undersøkte forskningsartiklene er samstemte i at det er viktig at skolen utvikler elevenes politiske mestringstro, gir de i svært liten grad innblikk i hvordan demokratiundervisningen i skolen kan bidra til dette, eller hvilke mulige og utfordringer som praksisfeltet kan støte på i utviklingen av elevenes politiske mestringstro.

Flere vitenskapelige tidsskriftartikler er for tiden under fagfelleevaluering og vil bli publisert i løpet av 2024: Kosberg (u.å.-a) og Kosberg (u.å.-b). Videre er flere vitenskapelige artikler basert på forskning i prosjektet under utarbeidelse og vil sendes inn til fagfelleevaluering i løpet av 2024. I tillegg er forskerne i DEMOCIT-prosjektet invitert til å redigere et spesialnummer av det internasjonalt anerkjente vitenskapelige tidsskriftet *Learning & Instruction*. Denne invitasjonen kom på bakgrunn av at flere DEMOCIT-forskere deltok på EARLI-konferansen Thessaloniki i august 2023 (se under). I dette spesialnummeret vil DEMOCIT sin prosjektleder Lihong Huang være en av gjesteredaktørene, mens DEMOCIT-forskerne Jøsok, Kosberg, Seland og Kjøstvedt bidrar med forskningsartikler, sammen med internasjonale kollegaer. Spesialnummeret skal publiseres i 2025.

Forskere i prosjektet har i tillegg publisert flere artikler i løpet av prosjektperioden som ikke er basert på forskningsdata fra DEMOCIT, men som likevel er nært beslektet med arbeidet i prosjektet, og som har vært viktige for innrammingen av det. I Biseth, Seland & Huang (2021) diskuterer forfatterne demokrati- og medborgerskapsundervisningen i norsk skole, samt analyserer hvordan den internasjonale ICCS-undersøkelsen har bidratt til å forme den nasjonale diskursen om skolens rolle som formidler av demokratiske kunnskaper, kompetanser og verdier. Artikkelen inneholder også et omfattende litteraturoversikt over norsk forskning på feltet siden 2000.

I Hoskins, Huang & Arensmeier (2021) analyserer forfatterne hvordan grunnskolen i de nordiske land både kan sementere og motvirke sosioøkonomiske forskjeller i elevenes demokratiske kompetanse. I studien, som er basert på ICCS-undersøkelsene i 2009 og 2016, konkluderer forfatterne med at tilgangen på demokratiundervisning er ujevn i alle nordiske land, noe som kan forsterke sosiale forskjeller. På den annen side viser studien at dersom tilgangen på demokratiundervisning er tilnærmet lik, så vil elever med lav sosioøkonomisk status gjerne ha større utbytte av den enn sine medelever med høyere sosioøkonomisk status, slik at demokratiundervisningen kan ha en utjevne effekt.

I Seland et al. (2021) gir forfatterne innblikk i hvilke aspekter ved grunnskolens demokratiundervisning skoleledere i de nordiske landene tillegger mest vekt. Basert på rektorenes svar i ICCS-2009- og 2016-undersøkelsene, konkluderer forfatterne med at nordiske rektorer er mest opptatt av at skolens demokratiundervisning skal utdanne elevene til kritiske tenkere, og at de nordiske rektorene understreker dette sterkere enn sine kollegaer i andre land. Til sammenligning kommer forfatterne til at rektorene er betydelig mindre opptatt av at skolens demokratiundervisning skal bidra til aktiv deltakelse i demokratiet, en tankevekkende konklusjon all den tid det er en nedgang i tradisjonelle demokratiske deltakelsesformer.

Vitenskapelige konferanser

Forskere i DEMOCIT-prosjektet har deltatt på flere internasjonale og nasjonale konferanser, hvor forskning fra prosjektet er blitt presentert og diskutert. For å nå ut til flest mulig av våre internasjonale kollegaer har vi blant annet valgt å delta på konferanser i regi av The European Association for Research on Learning and Instruction (EARLI). EARLI er en paraplyorganisasjon med flere tematisk organiserte undergrupper, kjent som Special Interest Groups (SIG). Det organiseres felleskonferanser for hele EARLI annethvert år og tematisk fokuserte konferanser i hver SIG de andre årene. Vi har deltatt på konferanser i regi av SIG 13: Moral and Democratic Education. I alt har vi deltatt på tre EARLI-konferanser, både digitalt (som følge av smitteverntiltak under koronapandemien) og fysisk: i august 2021, juni 2022 og august 2023.

- EARLI 2021 i Göteborg i august 2021, med *Education and Citizenship: Learning and Instruction and the Shaping of Futures* som hovedtema. Her deltok DEMOCIT-forskerne Huang, Seland, Kjøstvedt, Kosberg, Grevle og Davan samt representanter for partnerne Redd Barna (Grete Vandvik og Amund Røhr Heggelund) og Wergelandsenteret (Ingrid Aspelund) i eget symposium med tittelen «Developing and Nurturing Political Efficacy in Youth».

- SIG 13 (EARLI) i Kristiansand i juni 2022, med *Creating Democratic Societies – Making Democracy Sustainable* som hovedtema. Her deltok DEMOCIT-forskerne Jøsok, Kjøstvedt, Kosberg og Grevle med egne papers.

- EARLI 2023 i Thessaloniki i august 2023, med *Education as a Hope in Uncertain Times* som hovedtema. Her deltok DEMOCIT-forskerne Huang, Kjøstvedt, Jøsok, Kosberg og Davan med egne papers, i tillegg deltok de i en større paneldiskusjon, hvor flere av deltakerne var fra DEMOCIT (Huang, Kjøstvedt og Kosberg). Paneldiskusjonens tittel var «Opportunities & Challenges of Learning and Assessment in Democratic Citizenship Education in Schools».

Forskere fra DEMOCIT-prosjektet har også presentert sin forskning ved flere andre konferanser i løpet av prosjektperioden, men disse spesifiseres ikke her. Det er ved de tre EARLI-konferansene hvor flest forskere fra prosjektet har presentert samlet. DEMOCIT vil også bidra med en egen sesjon, med deltakelse fra flere DEMOCIT-forskere, ved Nordic Conference in Social Science Education (NOKSA) i Odense i april 2024.

Forskningsrapporter

Det er utarbeidet flere forskningsrapporter som hver gir et detaljert innblikk i prosjektets forskningsspørsmål, metoder, empiriske funn og analyser. Samtlige av rapportene er tilgjengelige i denne rapportens litteraturliste. De mest omfangsrrike av disse forskningsrapportene omhandler hver av prosjektets arbeidspakker: arbeidspakke 2 (Seland & Kjøstvedt, 2022), arbeidspakke 3 (Jøsok et al., 2023) og arbeidspakke 4 (Kjøstvedt et al., 2023). I tillegg er det publisert tre andre forskningsrapporter, henholdsvis to evalueringer av Redd Barnas Helt Ærlig!-prosjekt

(Jøsok & Tolgensbakk, 2021; Jøsok & Tolgensbakk, 2022) og en rapport basert på et delprosjekt i Lars Birger Davans doktoravhandling (Eriksen & Davan, 2020). Alle disse rapportene publiseres i skriftserien NOVA Rapport.

Formidling

Forskerne i DEMOCIT-prosjektet har drevet med omfattende formidlingsaktivitet gjennom hele prosjektperioden. Det er ikke hensiktsmessig å redegjøre for all formidlingen i dette notatet, men for å gi et innblikk i bredden av formidlingsaktiviteten organiseres den her i fem kategorier:

** For og med prosjektets partnere Redd Barna og Wergelandsenteret*

DEMOCIT-forskere har deltatt på en rekke seminarer og workshoper i regi av prosjektets partnere, samt formidlet forskningsfunn i faglige og vitenskapelige foredrag.

** For og i praksisfeltet*

Vi har vært i flere direkte møter med praksisfeltet, blant annet ved å holde foredrag og delta på seminarer på grunn- og videregående skoler, samt i kommuner og fylkeskommuner.

** I publikasjoner for praksisfeltet*

DEMOCIT-forskere har publisert artikler i bransjetidsskrifter som *Bedre Skole*

** For organisasjoner med relevans for skole og undervisning*

Vi har bidratt til og deltatt på arrangementer organisert av aktører som f.eks. FN-sambandet og Stortingets formidlingsavdeling

** I medier*

Forskere fra prosjektet har formidlet i podkaster, og i nettartikler til f.eks. forskning.no, oslomet.no og nrk.no

2) Endringer i grunnskolelærerutdanningene ved OsloMet

Helt fra starten av har det vært et klart mål for prosjektet at dets forskning skal munne ut i konkrete endringer i grunnskolelærerutdanningene ved OsloMet. Vi ønsker at vår forskning på lang sikt skal bidra til videreutvikling av demokrati- og medborgerskapsundervisningen i skolen, men vi innser samtidig at det er krevende å påvirke skolens undervisningspraksiser direkte. Vi har derfor valgt en mer langsiktig strategi, ved å gjøre endringer i den delen av praksisfeltet som forskere i prosjektet har direkte innflytelse over, nemlig grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet. Her er vår påvirkning svært stor, og den er også kortreist og direkte: Ikke bare underviser og veileder forskere i DEMOCIT-prosjektet på grunnskolelærerutdanningen, vi velger også temaer for undervisningen og bestemmer pensum. Dette gjelder undervisningen i samfunnsfag, som er den fagseksjonen DEMOCIT-forskerne Jøsok, Kjølsvold og Kosberg er tilknyttet. Endringer i undervisningens innhold gjøres i de ulike fagseksjonene og kan derfor gjennomføres raskt og må ikke forankres i organer utenfor de faglig ansatte på universitetet.

Redegjørelsen for endringer prosjektet har ført til ved grunnskolelærerutdanningene ved OsloMet, er strukturert i tre deler: i samfunnsfag, fagovergripende og i etter- og videreutdanning.

I samfunnsfag

Endringene i samfunnsfagundervisningen ved grunnskolelærerutdanningen er blitt gradvis innført fra og med høstsemesteret 2022. Endringene er gjennomført ved begge de aktuelle studieprogrammene, det vil si de femårige integrerte masterprogrammene for grunnskolelærerutdanning for trinn 1–7 og grunnskolelærerutdanning for trinn 5–10. For å nå samtlige studenter som studerer samfunnsfag ved disse studieprogrammene, har vi gjort endringer på syklus 1 (studentenes 4. og 5. semester). For de lærerstudentene som velger samfunnsfag, er det obligatorisk med 30 studiepoeng (4. semester), men om lag tre av fire lærerstudenter velger også fordypningen i samfunnsfag, som er ytterligere 30 studiepoeng (5. semester).

Redegjørelsen for endringene i samfunnsfagundervisningen deles i tre deler:

- a) introduksjon av begrepet «politisk mestringstro»
- b) vektlegging av kontroversielle spørsmål
- c) introduksjon av samarbeidslæring som didaktisk metode

a) Introduksjon av begrepet «politisk mestringstro»

Begrepet «politisk mestringstro» har tidligere ikke spilt noen rolle i samfunnsfagundervisningen, men er blitt introdusert som et bærende begrep i demokratiundervisningen i faget på bakgrunn av at det er et helt grunnleggende begrep for forskningen i DEMOCIT-prosjektet (Huang et al., 2023). I undervisningen utforsker underviser og studentene sammen ulike forståelser av begrepet og diskuterer teoretisk litteratur som kan bygge opp under eller utfordre begrepet og dets forklaringssevne. Studentene leser blant annet forskningslitteratur om hvorfor politisk mestringstro er viktig for å forstå den demokratiske deltakelsen blant ungdom og hvordan skolens demokratiundervisning kan bidra til at elevenes politiske mestringstro styrkes. Det settes av tid og plass til utfordrende sider ved dette begrepet og dets bruk i demokratididaktikken. En viktig del av inkluderingen av begrepet i samfunnsfagundervisningen i grunnskolelærerutdanningen er å utforske og diskutere hvordan forskningslitteraturen om begrepet kan omsettes i undervisningspraksiser i klasserommet. Bruken av begrepet har også rukket å finne veien til studentenes FoU- og masteroppgaver.

b) Vektlegging av kontroversielle spørsmål

En annen betydelig endring i samfunnsfagundervisningen er en sterkere vektlegging av viktigheten av å forholde seg til kontroversielle spørsmål som en del av skolens demokrati- og medborgerskapsundervisning. Denne endringen er direkte inspirert av forskningsfunn som er gjort i DEMOCIT-prosjektet, hvor vi har sett indikasjoner på at større åpenhet og bevissthet om bruken av kontroversielle spørsmål kan virke utjevnende på de sosiale bakgrunnsfaktorenes påvirkning på elevenes politiske mestringstro. Kontroversielle spørsmål er på ingen måte et nytt tema i grunnskolelærerutdanningen i samfunnsfag, men har blitt tillagt mer vekt og har blitt mer spisset inn mot potensialet for å stimulere til økt demokratisk deltakelse og politisk mestringstro. Dette er et eksempel på hvor direkte forskningsfunnene i

DEMOCIT har bidratt til å forme samfunnsfagundervisningen ved grunnskolelærerutdanningen, særlig gjelder dette inkluderingen av ulike kriterier for å forstå hva som gjør noe kontroversielt.

Bredden i hvordan forskning i DEMOCIT-prosjektet har bidratt til å videreutvikle undervisningen ved OsloMet blir tydelig ved at også andre temaer i samfunnsfagundervisningen som DEMOCIT-forskerne ikke er direkte involvert i, som undervisning i temaer som terrorangrepene 22. juli 2011 og seksualundervisning, også i økende grad vektlegger behovet for å kunne diskutere kontroversielle spørsmål i klasserommet.

Også her er det gjort endringer i studentenes pensum, og det skrives i økende grad FoU- og masteroppgaver om kontroversielle spørsmål i samfunnsfag.

c) Introduksjon av samarbeidslæring som didaktisk metode

I sin doktoravhandling har Eva Kosberg utforsket bruk av samarbeidslæring i samfunnsfag som verktøy for å støtte opp under ungdoms politiske mestringstro. Hun fant at dette kan være gunstig, i det arbeid med politiske saker i mindre grupper kan utgjøre en arena for å øve på demokratiske ferdigheter som blant annet meningsytring, diskusjon og samarbeid. I de mindre gruppene ble også elevene gjort mer tilgjengelige for hverandre, både som politiske forbilder og gjennom at de kunne støtte hverandre i arbeidet med faget. Samarbeidslæring som didaktisk metode har fått en framtrødende rolle i samfunnsfagundervisningen, både gjennom at undervisningen til tema norsk politikk gjennomføres etter samarbeidslæringsteknikker, og ved at studentene får kjennskap til metoden på teoretisk nivå.

Fagovergripende i grunnskolelærerutdanningene ved OsloMet

Forskningen i DEMOCIT har også hatt påvirkning på den fagovergripende delen av grunnskolelærerutdanningene ved OsloMet, det vil si det som ikke er direkte knyttet til skolefaget samfunnsfag. Denne påvirkningen skjer på to måter: ved revidering av den flerfaglige «demokratiuka» og gjennom DEMOCIT-forskernes deltakelse på ulike

faglige arenaer ved Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning (GFU), som er instituttet ved OsloMet hvor grunnskolelærerutdanningen er forankret.

a) Revidering av flerfaglig «demokratiuke»

«Demokratiuka» er en flerfaglig undervisningsuke som er felles for samtlige studenter på grunnskolelærerutdanningene ved OsloMet, uavhengig av hvilke skolefag studentene velger å utdanne seg som lærere i. Den gjennomføres i starten av studentenes andre semester, i januar måned, og deltakelse er obligatorisk. I løpet av undervisningsuka får studentene generell innsikt i skolens rolle i det norske demokratiet og hvordan skolen kan bidra til å utvikle elevene til deltakere i demokratiet.

DEMOCIT-forsker Jøsok er med i den flerfaglige programkomiteen for «demokratiuka», og sammen med andre DEMOCIT-forskere skal hun delta på den flerfaglige uka. På bakgrunn av forskning som er gjort i prosjektet, vil de samme temaene som er introdusert eller tydeliggjort i samfunnsfagundervisningen, inkluderes eller tydeliggjøres i denne flerfaglige uka: politisk mestringstro, kontroversielle temaer og samarbeidslæring.

b) Deltakelse på faglige arenaer ved Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning

Gjennom hele prosjektperioden har forskere fra DEMOCIT-prosjektet deltatt på ulike faglige arenaer ved Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning, hvor tematikk og forskningsfunn fra prosjektet er blitt presentert og diskutert. Den viktigste av disse faglige arenaene har vært forskergruppemøtene i forskergruppen «Tekst og fagdidaktikk», en tverrfaglig forskergruppe med medlemmer fra flere fagseksjoner ved instituttet. I forskergruppemøtene har forskere i prosjektet fått anledning til å legge fram forskningsfunn, og vitenskapelige tekster som er under utarbeidelse, har blitt lest og kommentert.

Andre faglige arenaer som har vært benyttet til å forankre forskning fra DEMOCIT-prosjektet, er faglunser og fagseminarer. Dette har ikke bare vært nyttig for deltakerne i DEMOCIT, det har også bidratt til å utbre funn, analyser og konklusjoner fra prosjektet til et tverrfaglig publikum ved instituttet. I sin tur vil dette kunne bidra til at forskningen i DEMOCIT også påvirker andre deler av grunnskolelærerutdanningen enn den som er direkte tilknyttet samfunnsfagseksjonen. Påvirkningen dette har hatt

så langt, kan avleses ved erfaringsutvekslinger med andre forskerprosjekter ved instituttet og ved tverrfaglige masteroppgaver, for eksempel ved at studenter som skriver sin masteroppgave i pedagogikk, skriver om tematikk som er direkte utledet fra DEMOCIT-prosjektet.

Som del av grunnskolelærerutdanningen ved OsloMets etter- og videreutdanningstilbud

Grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet har en omfattende portefølje for etter- og videreutdanning av lærere og skoleledere. Tilbudet til lærere i grunnskolen organiseres gjennom Desentralisert ordning for kompetanseutvikling i skolen (DeKomp). DeKomp er et samarbeid mellom skoleeier, skoleledere, lærere og universitets- og høyskolesektoren, hvorav OsloMet er et av flere universiteter som deltar. Formålet med DeKomp er å imøtekomme behovene for kompetanseheving av de ansatte i skolen. Administreringen av etter- og videreutdanningstilbudet som grunnskolelærerutdanningen tilbyr ved OsloMet, er omfattende, og Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier har en egen seksjon som organiserer dette.

I løpet av 2023 har tematikk fra DEMOCIT blitt en del av porteføljen i DeKomp, blant annet har undervisning om politisk mestringstro-begrepet blitt gjennomført som en del av denne ordningen. Det planlegges med en utvidelse av denne porteføljen i løpet av 2024 og 2025. Gitt at dette er en stor organisasjon, hvor endringer tar lengre tid, er det ikke til å overraskes over at DEMOCIT sin påvirkning har vært noe beskjeden så langt. Dette mønsteret kan vi se i alle endringer ved grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet som DEMOCIT har avstedkommet så langt: Desto kortere det er fra DEMOCIT-forskerne til de konkrete endringene, desto raskere og mer omfattende kan de implementeres.

3) Videreutvikling av prosjektpartnerne Redd Barna og Wergelandsenterets aktiviteter

Redd Barna og Barnas Valg

Gjennom hele prosjektperioden har ansatte ved Redd Barna deltatt i en lang rekke aktiviteter tilknyttet prosjektet. Viktigst har prosjektets kontaktperson, Grete Vandvik, vært, men også Amund Røhr Heggelund og Mette Bjerkaas har deltatt på flere aktiviteter i regi av DEMOCIT. Samtidig har forskerne Jøsok, Kjølsvedt, Kosberg og Grevle deltatt på flere ulike Redd Barna-arrangementer, hvor vi blant annet har presentert funn fra intervjuer av elever i ungdomsskole og videregående skole. Toveis kunnskaps- og erfaringsutvekslingen mellom DEMOCIT og Redd Barna har dermed vært en viktig del av samarbeidet med denne partneren. Redd Barna sitt mandat er først og fremst å bidra til endring som gjør at alle barn får oppfylt sine rettigheter. For at deres påvirknings- og endringsarbeid skal bidra til faktisk oppfyllelse av barns rettigheter, trenger de kunnskap, både om virkeligheten slik den ser ut i dag, og kunnskap om hvordan de på best mulig måte kan styrke barn og unges rettigheter på ulike områder. Partnerskapet med DEMOCIT har gitt Redd Barna viktig kunnskap som deres barnerettighetsarbeid kan bygge videre på. FNs komité for barnets rettigheter, som overvåker hvordan de ulike statene oppfyller sine forpliktelser etter barnekonvensjonen, har i sine seneste anbefalinger til Norge påpekt at vi må styrke kompetansen hos de voksne som jobber med barn, slik at de settes bedre i stand til å ivareta alle barn og unges rett til å påvirke og bli hørt. Funnene i DEMOCIT brukes i utviklingen Redd Barnas undervisningsmaterieell som tilbys lærere i Norge.

Som en del av et av DEMOCITs delprosjekter evaluerte DEMOCIT-forskerne Jøsok og Tolgensbakk Redd Barnas Helt Ærlig!-prosjekt. Denne evalueringen er det redegjort grundig for i en av DEMOCITs projektrapporter (Jøsok et al., 2023) og gjentas derfor ikke her. De to evalueringsrapportene (Jøsok & Tolgensbakk, 2022; Jøsok & Tolgensbakk, 2021) er også tilgjengelige digitalt.

I tillegg til dette har Redd Barnas deltakelse i DEMOCIT primært vært knyttet til *Barnas Valg*, et undervisningsopplegg om demokrati, politikk og medborgerskap, for

elever på 5.-10.trinn, som Redd Barna arrangerer hver høst det er valg i Norge. Gjennom barnevennlige partiprogram, filmer, aktiviteter, en egen barnevennlig valgomat, og en digital valgurne hvor alle elevene kan gi sin stemme, er målet å gjøre politikk tilgjengelig for barn, og å styrke deres stilling som aktive medborgere i demokratiet. Det er også et mål å løfte fram barnas perspektiver, meninger og prioriteringer, overfor politikere og voksne med stemmerett. Ved skolene som deltar i Barnas Valg, jobber elevene med ulike oppgaver, ser filmer og leser tekster som skal gi dem mer kunnskap om det norske demokratiet. Ved kommune- og fylkestingsvalg, som i september 2023, er dette rettet inn mot lokaldemokratiet. Elevene jobber med partiprogrammer som er tilpasset barn, tar en valgomat laget på barns premisser og stemmer til slutt i Barnas Valg. Forskere fra DEMOCIT-prosjektet har deltatt på møter og seminarer, slik at forskningsfunn fra DEMOCIT kan bidra til å videreutvikle Barnas Valg. Det er da særlig forskningsfunn fra DEMOCITs arbeidspakker 3 og 4 som har vært aktuelle her, siden de i stor grad bygger på intervjuer med norske ungdomsskoleelever. I tillegg har doktorgradsstipendiatene Kosberg og Grevle delt sine funn med Redd Barna.

Ett av hovedfunnene i DEMOCIT er at elevene i liten grad opplever seg selv som deltakere i demokratiet, fordi de ser på demokrati hovedsakelig som valg og noe som angår de voksne (Huang et al., 2023). Dette bekrefter hva Redd Barna hører fra mange barn og unge som de møter i sitt arbeid. Dette er en utfordring for barns rettigheter, for når barn ikke opplever at de har en plass i demokratiet, er det mindre sjans for at de tar i bruk de demokratiske rettighetene de faktisk har. Og det er en utfordring for et demokrati, som trenger barn og unges stemmer. Som DEMOCIT viser, trenger elever å bli kjent med bredden av ulike demokratiske deltakelsesformer og påvirkningskanaler, og ikke bare de formelle institusjonene. Det er nå brakt inn i Barnas Valg, hvor Redd Barna har laget filmer og aktiviteter som skal gjøre elevene kjent med og trygge på ulike måter de kan bruke sin stemme og påvirke selv om de ikke har stemmerett, både når det er valg, men også alle de dagene det ikke er valg. Et annet funn i DEMOCIT Redd Barna har bitt seg merke i, er at ekte politikk skaper elevengasjement, og at elevene liker at undervisningen tar utgangspunkt i autentiske saker som de selv eller deres medelever har brakt inn i klasserommet (Huang et al., 2023). Dette er et funn som brukes aktivt i videreutviklingen av Barnas Valg, slik at

barna som deltar får tilgang på reell politikk, og på de kontroversielle og komplekse problemstillingene som også følger med. Det handler også om å ta barn på alvor.

Demokrati må øves på, og demokratisk deltakelse kan ikke være på liksom. Barn som medvirker må oppleve at de faktisk blir tatt på alvor og at deres stemme har en betydning, også i egen skolehverdag. Denne medvirkningen kan ta mange former, fra organiserte begivenheter og formelle organ, til hverdagslig samhandling mellom barn og voksne. Funn fra DEMOCIT viser at skoler hvor elevene opplever at rektor og øvrig ledelse er tilstedeværende og tilgjengelige bidrar positivt til elevers medvirkning og medbestemmelse, og dermed også til politisk mestringstro. Redd Barna tar utgangspunkt i dette når de nå videreutvikler sitt arbeid med Barnas Valg fram mot Stortingsvalget i 2025. I dette arbeidet vil Redd Barna særlig ha fokus på hvordan Barnas Valg ikke bare blir et liksom-valg, men hvordan det kan styrke alle elever i norsk skole sin politiske mestringstro og reelle innflytelse i det norske demokratiet.

I studieåret 2023/2024 veileder også DEMOCIT-forskerne Jøsok og Kjølsvedt to masteroppgaver ved grunnskolelærerutdanningen ved OsloMet som analyserer ulike perspektiver ved Barnas Valg.

Wergelandsenteret og demokratiwerksteder på Utøya

Gjennom hele prosjektperioden har forskere fra DEMOCIT hatt tett kontakt med partneren Wergelandsenteret, gjennom deltakelse på en lang rekke aktiviteter i regi av Wergelandsenteret, hvor forskning fra DEMOCIT er blitt presentert og diskutert. I tillegg har ansatte ved Wergelandsenteret deltatt på nær sagt samtlige DEMOCIT-aktiviteter, i første rekke gjennom kontaktpersonen Ingrid Aspelund, men også Inga Riseth og Kristin Flacké har deltatt på slike arrangementer. Som med representantene for Redd Barna har denne kontakten vært berikende og utviklende for DEMOCIT-prosjektet. Den tette kontakten med Wergelandsenteret har særlig i 2023 gitt seg utslag i invitasjoner til DEMOCIT-forskere om å delta i forskningssamarbeid med Wergelandsenteret og enkelte av deres samarbeidspartnere i flere europeiske land.

Wergelandsenteret har hatt god nytte av DEMOCIT-prosjektets bruk av begrepet politisk mestringstro. Dette er et begrep som ikke var nytt for dem, men gjennom deltakelse i workshopene har de blitt styrket i forståelsen av at det resonerer godt med måten de jobber med ungdom og demokrati på. Det er Wergelandsenterets erfaring at ungdommer de jobber med, både i Norge og internasjonalt, sier at troen på at en har det som skal til for å delta, er avgjørende for om de faktisk deltar i demokratiet. For eksempel vektlegger ungdommer som deltar i læringstilbudet 22. juli og demokratisk medborgerskap ofte selvtillit som nært tilknyttet deltakelse. Slik som selvtillit til å ytre seg foran andre og til å stå opp for meningene sine. Det at politisk mestringstro er delt inn i indre og ytre politisk mestringstro, hjelper Wergelandsenteret i å utvikle konkrete målsettinger for utdanningsprogrammene og læringsmaterialet deres.

Viktigst har likevel DEMOCIT-forskernes bidrag til videreutviklingen av Wergelandsenterets demokrativerksted på Utøya vært, og her har doktorgradsstipendiat Kosberg spilt en avgjørende rolle. Kjernen i tilbudet er tredagerssamlinger på Utøya med elever og lærere fra 9. og 10. trinn. De lærer om terrorangrepene 22. juli 2011 og deltar samtidig i deltakende undervisningsaktiviteter om demokrati og medborgerskap. Elevene planlegger og gjennomfører aktiviteter med medelever på skolen i etterkant, og skriver selv endringshistorier om hvordan deltakelsen på Utøya har formet dem. Hvert år benytter 80 ungdomsskoler seg av dette tilbudet.

Før 2022 hadde elevene og lærerne i stor grad felles program på demokrativerkstedet, bortsett fra at lærerne hadde to timer med egne lærersesjoner. Flere lærere ga tilbakemelding om at de hadde utbytte av å se sine egne elever i en lærings situasjon og i samarbeid med elever fra andre skoler, og at dette ga dem nye ideer til å drive undervisning. Men lærerne rapporterte samtidig at de savnet strukturerte rom for refleksjon sammen med andre lærere. Samarbeidet med forskerne i DEMOCIT har gitt Wergelandsenteret muligheten til å styrke opplegget for lærerne. Det legges mer vekt på lærerens rolle i begrepslæring, klasseledelse, og å knytte aktivitetene elevene gjennomfører eksplisitt til demokratiske prosesser, eller deler av, demokratiske prosesser i samfunnet. Dette innebærer også at lærerne gis

større mulighet til å reflektere over sin egen demokratiforståelse, hvilke forståelser av demokrati som vektlegges på skolen de jobber på, og hvilke konsekvenser det får for innholdet i undervisningen.

Wergelandsenteret har også gjennomført evalueringer og skolebesøk som avdekket behov for å styrke elevaktivitetene i etterkant av demokrativerkstedene, og man så at lærernes rolle var avgjørende for kvaliteten til de elevstyrte aktivitetene. Elevene omtaler gjerne aktivitetene i læringstilbudet som «lek». I utgangspunktet ses det som positivt at demokratilæring forstås som «lek» og noe gøy, siden Wergelandsenteret erfarer at elevene ofte ser på demokratilæring som noe teoretisk og litt tung materie. Samtidig er det et behov for å styrke den faglige kvaliteten i aktivitetene elevene gjennomfører på skolen etterkant. Det gjelder særlig å kunne se "leken" i sammenheng med reelle demokratiske prosesser i samfunnet.

Med bakgrunn i dette var det ønskelig å gjøre noen endringer i programmet for demokrativerkstedet på Utøya, og revideringen av undervisningsopplegget ble utarbeidet i flere faser.

I den første fasen (januar–februar 2022) arbeidet Kosberg sammen med Wergelandsenteret for å identifisere mål for opplegg, lage felles strukturer og identifisere hvilke oppgaver som burde utføres av hvilke aktører. Wergelandsenteret delte planene for arbeidet med samarbeidspartnere, og de fikk muligheter til å komme med innspill til planen. I dette arbeidet identifiserte vi tre teoretiske inngangspunkter. Det første punktet er samarbeidslæring, som vi ønsket å bruke for å inkludere og åpne for deltakelse fra flere av elevene i elevdelen av opplegget. Resultatene fra Kosbergs doktorgrad tilknyttet DEMOCIT-prosjektet viser at samarbeidslæring som en del av demokratiundervisningen kan utgjøre en viktig arena for å øve opp politiske ferdigheter som diskusjon, meningsytring, samarbeid og evnen til å gi konstruktiv respons. Samtidig kan arbeid i mindre og godt strukturerte grupper legge til rette for at flere av elevene opplever at de klarer å delta i klassesamtalen, fordi de opplever dette som mindre skummelt enn å ytre seg i en helklassesamtale (Kosberg, u.å.-b). Disse funnene ble brukt som grunnlag for ønsket om å gi Wergelandsenterets undervisere kompetanse i hvordan man kan drive

samarbeidslæring, og gjøre noen endringer i elevprogrammet for å involvere flere av elevene. Dette ble ansett som spesielt viktig for å få til god utførelse av øvelsene på hjemme-skolene til elevene i etterkant av besøket på Utøya.

De to neste inngangspunktene omhandlet lærersiden av undervisningsopplegget. Her var ønsket å forme lærerdelen slik at lærerne skulle stå godt rustet til å hjelpe elevene med å utføre opplegg på hjemme-skolene, men også å gi dem en bredere innføring i hvordan samfunnsfagundervisning kan bidra til å øke elevens politiske mestringstro, i tråd med de overordnede målene som ligger i DEMOCIT-prosjektet. I dette tok vi utgangspunkt i sosiokognitiv læringsteori (Bandura, 1997) og i tydelige funn tilknyttet DEMOCIT som viser både at politisk mestringstro er en viktig faktor om man ønsker å fremme ungdoms politiske deltakelse, og at samfunnsfagundervisning kan bidra til å heve elevenes politiske mestringstro (Kosberg & Grevle, 2022). I praksis ble dette inkludert i opplegget gjennom en teoretisk innføring i faktorer som leder til politisk mestringstro, og gjennom elevobservasjon, for å kunne lede fram til en diskusjon om hvordan konkrete undervisningsopplegg ville kunne være gunstige for å skape mestringssituasjoner for elevene.

I tillegg ønsket vi å fokusere på elevens blikk på seg selv som en del av en større verden, med de mulighetene og begrensningene det innebærer. Utgangspunktet for dette var ønsket om å åpne opp for å få inn flere perspektiver i klasserommet og å bevege søkelyset bort fra elevens egne meninger og følelser i møte med konkrete saker og over til ulike perspektiver og det å forstå sammenhengen mellom verdigrunnlag og årsaker, meninger og konsekvenser av disse. Empirisk ble dette belagt gjennom Kosbergs feltarbeid, hvor funn viste at elevene kunne oppleve at politisk deltakelse var meningsløst, fordi meninger ble ansett som gitte og dermed umulige å endre (Kosberg, u.å.-a). I tillegg er det relevant sett opp mot artikkelen tilknyttet DEMOCIT utgitt av Jøsok og Kjølsvæd (2023), som også påpeker hvordan vekt på elevens følelser i møte med verden kan være ugunstig om det er et mål å fremme politisk mestringstro. For å få fram dette perspektivet tok vi utgangspunkt i Gert Biestas inngang til å forstå hvordan skolens mandat kan deles i tre kategorier, nemlig sosialisering, kvalifisering og subjektivering (Biesta, 2021), og vi vektla subjektiveringskategorien. Denne innbefatter det å bidra til å utdanne autonome

elever som er i stand å ta egne valg og velge ulike handlingsalternativer innenfor de mulighetsrammene de har.

På bakgrunn av disse tre inngangspunktene ble en skriftlig skisse for både elevopplegg og læreropplegg utarbeidet, sammen med forslag til en PowerPoint-presentasjon og to undervisningsfilmer som kunne brukes sammen med lærerne. I tillegg ble øvelsen «enig-uenig» tatt ut av programmet, og øvelsen «hvordan vi kan reagere på hatprat» fikk en helt ny ramme, i form av en dialogduk som skal åpne for perspektiver i større grad enn å kun spille på elevenes subjektive meninger. På opplæringsksamlinger for underviserne utforsket vi muligheter for å ta i bruk samarbeidslæringsteknikker som del av de andre øvelsene som gjøres med elever.

I den andre fasen av arbeidet (februar–april 2022) var målet å evaluere og tilpasse opplegget til bruk på best mulig måte. Dette ble gjort gjennom å involvere Raftostiftelsen, først i en evaluering av de produktene som hadde blitt utarbeidet, og deretter i en praktisk utprøving av opplegget sammen med elever og lærere som var på Utøya. Opplegget ble prøvd ut i tre runder med tre ulike undervisere, som ble observert av Kosberg og/eller representanter fra Wergelandsenteret. Etter hver av disse rundene ble det gjennomført evaluering. I stor grad handlet de endringene som da ble lagt inn, om å presisere at de ulike undervisernes bakgrunn gjorde at opplegget ville se noe ulikt ut fra gang til gang. Samtidig ble det ansett som viktig at det skal inneholde en hovedessens med vekt på politisk mestringstro og ulike veier til å støtte opp under politisk deltakelse gjennom å øve på dette i klasserommet. De originale tidsrammene i planen var også for stramme, og dermed ble antallet punkter som skulle med i programmet, justert ned. Det siste punktet som trengte oppmerksomhet, var samkjøring mellom underviserne som drev elevdelen og lærerdelen, spesielt med tanke på at lærerne skulle observere elevene. Dette søkte vi å løse gjennom å forberede begge sidene av opplegget i forkant og oppfordre til samarbeid mellom underviserne før hvert besøk på øya. Dette ble så inkludert i opplegget, som så ble ansett som ferdigstilt.

I den tredje fasen av samarbeidet ble alle underviserne som skulle jobbe på Utøya kommende år, invitert til felles samlinger for å gi en dybdeinnføring i teori og empiri

som lå bak utarbeidingen av det nye opplegget. I den ene lå vekt på politisk mestringstro og samfunnsfagundervisning og de konkrete oppleggene som nå sto i undervisningsplanen. Denne ble avholdt av Kosberg i samarbeid med Wergelandsenteret. I den andre samlingen ble Julie A.Ø. Borge involvert, som har skrevet doktorgrad om skolevalg og demokratiopplæring. I tillegg fokuserte denne samlingen på metodikk i elevobservasjon, som er en sentral del av lærerdelen av undervisningsopplegget. Samlingen ble avholdt av Borge sammen med Wergelandsenteret.

Ved utgangen av 2023 er følgende erfaringer med endringene i demokrativerkstedene gjort: Endringene i elevprogrammet har vært svært positive. Dialogduken fungerer godt som en ramme for samarbeidslæring. Den er et verktøy som blir brukt mye av lærere, og andre utenfor skolen, som utgangspunkt for å jobbe med forebygging av hatprat.

Evalueringene av læreropplegget er i all hovedsak positive, men noe delt. Mange lærere er svært fornøyde med å lære teori, om observasjon og om gjennomføring av den, etterfulgt av refleksjoner knyttet til teori. Andre lærere ønsker ikke å bruke tid på teori, men heller følge elevene sine gjennom øvelsene. Basert på tilbakemeldingene og erfaringene Wergelandsenteret har gjort seg så langt, vil de beholde rammene slik de er i dag, men gjøre noen justeringer i balansen mellom teori og observasjon. Arbeidet med å avholde og bestemme innholdet i demokrativerkstedet er dermed fortsatt en levende prosess som involverer forskning på demokratilæring, tilbakemeldinger fra elever og lærere samt innspill fra Wergelandsenterets samarbeidspartnere.

Referanser

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W.H. Freeman and company.

Biesta, G. (2021). *World-centred education: A view for the present*. Routledge.

Biseth, H., Seland, I. & Huang, L. (2021). Strengthening Connections Between Research, Policy, and Practice in Norwegian Civic and Citizenship Education. I B. Malak-Minkiewicz og J. Torney-Purta (red.), *Influences of the IEA Civic and Citizenship Education Studies: Practice, Policy, and Research Across Countries and Regions* (s. 147-159). Springer https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-71102-3_13

Eriksen, I. M. & Davan, L. B. (2020). *Tap og tillit: Ungdoms livstilfredshet og samfunnsdeltagelse under pandemien* (NOVA Rapport 13/2020). NOVA, OsloMet. <https://hdl.handle.net/20.500.12199/6413>

Grevle, T. E. (2023). On a Mission to Break Ground for a More Democratic School System. *Nordic Journal of Comparative and International Education (NJCIE)*, 6(2). <https://doi.org/10.7577/njcie.4916>

Huong et al. (2023). *Demokrati, læring og mobilisering for unge medborgere (DEMOCIT)* (NOVA Kort oppsummert 4/2024). NOVA, OsloMet. <https://hdl.handle.net/11250/3105604>

Hoskins, B., Huang, L. & Arensmeier, C. (2021). Socioeconomic Inequalities in Civic Learning in Nordic Schools: Identifying the Potential of In-School Civic Participation for Disadvantaged Students. I H. Biseth, B. Hoskins & L. Huang (red.), *Northern Lights on Civic and Citizenship Education: A Cross-national Comparison of Nordic Data from ICCS* (s. 93-122). Springer https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-66788-7_5

Jøsok, E. & Kjølsvedt, A. G. (2023). Politisk mestringstro og kontroversielle spørsmål i samfunnsfag. *Nordidactica. Journal of Humanities and Social Science Education*, 13(3), 109–130. <https://journals.lub.lu.se/nordidactica/article/view/25019>

Jøsok, E., Davan, L. B., Tolgensbakk, I. & Kjølsvedt, A. G. (2023). *Ungdoms forståelse av politikk og demokrati i hverdagslivet. Ny kunnskap om demokratiopplæring og demokratierfaringer blant unge* (NOVA Notat 7/2023). NOVA, OsloMet. <https://hdl.handle.net/11250/3105594>

Jøsok, E. & Tolgensbakk, I. (2022). *Helt Ærlig! Effekter* (NOVA-Notat 2/22). NOVA, OsloMet. <https://hdl.handle.net/11250/2986696>

Jøsok, E. & Tolgensbakk, I. (2021). *Helt Ærlig! Evaluering av Redd Barnas prosjekt* (NOVA-Notat 3/21). NOVA, OsloMet. <https://hdl.handle.net/11250/2753594>

Kjøstvedt, A. G., Seland, I., Jøsok, E. & Huang, L. (2023). *Politisk mestringstro i ungdomsskolen. Casestudie om demokrati- og medborgerskapsundervisning i fire norske ungdomsskoler* (NOVA Rapport 15/2023). NOVA, OsloMet.
<https://hdl.handle.net/11250/3105590>

Kosberg, E. (u.å.-a). Sources of Political Efficacy in the Social Studies Classroom: A Qualitative Investigation of Norwegian Lower Secondary Students' Perceptions.

Kosberg, E. (u.å.-b). The effect of cooperative learning on student political efficacy. Results from a formative intervention study in a Norwegian social studies classroom.

Kosberg, E. & Grevle, T. E. (2022). Review of International Civic and Citizenship Survey Data Analyses of Student Political Efficacy. I S. Wiksten & R. Desjardins (red.), *Handbook on Civic Engagement and Education* (s. 234–246). Edward Elgar Publishing.

Seland, I. & Kjøstvedt, A. G. (2024). How Do Teacher Educators from Denmark, Finland, Norway and Sweden Teach for Active Democratic Participation? *Scandinavian Journal of Educational Research*. Kommer 2024.

Seland, I. & Kjøstvedt, A. G. (2022). *Lærerutdanning for å styrke ungdoms demokratiske deltakelse. Casestudie i fire nordiske land*. (NOVA Rapport 10/2022).
<https://hdl.handle.net/11250/3046091>

Seland, I., Huang, L., Arensmeier, C., Bruun, J. & Löfström, J. (2021). Aims of citizenship education across Nordic countries: Comparing school principals' priorities in citizenship education 2009–2016. I H. Biseth, B. Hoskins & L. Huang (red.), *Northern Lights on Civic and Citizenship Education: A Cross-national Comparison of Nordic Data from ICCS* (s. 43-63). Springer.
https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-66788-7_3

Storstad, O., Caspersen, J. & Wendelborg, C. (2023). Ett steg fram og to tilbake. Demokratiforståelse, holdninger og deltakelse blant norske ungdomsskoleelever. Institutt for lærerutdanning, NTNU
NTNU Samfunnsforskning.
https://www.udir.no/contentassets/56129038eb274c4596905a3731616868/ntnu_2023_et-skritt-fram-og-to-tilbake.pdf

Yacek, D. (2018). Thinking Controversially: The Psychological Condition for Teaching Controversial Issues. *Journal of Philosophy of Education* 52(1), 71-86.
<https://doi.org/10.1111/1467-9752.12282>